

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ПОБЕРЕЖНИЙ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 336.71.003.13:351.863](043)

**ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській академії банківської справи
Національного банку України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент

Коренєва Оксана Геннадіївна,
Українська академія банківської справи
Національного банку України,
доцент кафедри банківської справи

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Крамаренко Галина Олександрівна,
Дніпропетровський університет економіки та права, завідувач ка-
федри фінансів та банківської справи;

кандидат економічних наук, доцент

Колодізєв Олег Миколайович,
Харківський національний економічний
університет Міністерства освіти і науки України, завідувач
кафедри банківської справи

Провідна установа –

Донецький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
кафедра фінансів і банківської справи

Захист дисертації відбудеться “17” листопада 2006 р. о 16.00 год. на засіданні спеціалізова-
ної вченої ради Д 55.081.01 в Українській академії банківської справи Національного банку України
за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Української академії банківської справи На-
ціонального банку України за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий “16” листопада 2006 р.

Вчений секретар

спеціалізованої

вченої

ради

I.M.

Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні банківська сфера переживає суттєві зміни, які обумовлені глобалізацією фінансових ринків, розвитком інформаційних технологій, розширенням асортименту банківських послуг, впровадженням інноваційних технологій в управлінні банками, консолідацією банківського капіталу та ін. В таких умовах суттєво збільшується можливість виникнення непрогнозованих негативних змін зовнішнього середовища комерційного банку, у тому числі проведення агресивної політики конкурентами, лобювання інтересів конкретних суб'єктів бізнесу, непартнерські дії позичальників та ін. Суттєву шкоду банку можуть нанести протиправні або непрофесійні дії персоналу. Тому на порядок денний постає проблема удосконалення методичного і практичного забезпечення економічної і фінансової безпеки діяльності банку. Окремим завданням при цьому є оцінка ефективності створюваних служб і підрозділів банківської безпеки.

В Україні і за кордоном цією проблемою займалися Е. Гіл, О.І. Барановський, О.В. Васюренко, Б. Едрадс, М.М. Єрмошенко, А.М. Мороз, Ж. Ривуар, П.С. Роуз, Д. Сінкі. Вирішенню окремих питань забезпечення фінансової безпеки організацій і оцінки ефективності таких дій, а також дослідженню питань економічних злочинів приділяли увагу такі дослідники, як: О.М. Ареф'єва, Т.В. Аверьянова, І.Г. Андрущенко, І.О. Бланк, В.М. Бутузов, В.А. Гамза, В.А. Густов, М.І. Зубок, Г.О. Крамаренко, В.Л. Кротюк, Е.С. Кузьменко, І.Б. Ткачук, Г.А. Тосунян, В.В. Хилюта тощо.

Однак деякі питання теоретичного характеру, зокрема питання методичного забезпечення і організації діяльності підрозділів банківської безпеки, оцінки їхнього вкладу у забезпечення оптимального функціонування банку, оцінки ефективності діяльності таких підрозділів, є недостатньо розробленими і не доведеними до рівня практичного застосування.

Все вищевикладене й обумовило вибір об'єкта дослідження, актуальність теми, її теоретичну та практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано за планами наукових досліджень Української академії банківської справи Національного банку України. Наукові результати, теоретичні положення і висновки дослідження було використано при виконанні науково-дослідної теми "Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні" (номер державної реєстрації 0102U006965).

До звітів за цією темою включено пропозиції автора щодо системи показників якості та критеріїв оцінки ефективності при вирішенні завдань службою банківської безпеки комерційного банку, пропозиції щодо процедури формалізації основних процесів вирішення завдань банківської безпеки. Знайшли своє відображення у зазначеній науково-дослідній темі також методичні рекомендації і методика оцінки ефективності обраного варіанта діяльності служби банківської безпеки комерційного банку.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінки фінансово-економічної ефективності організації і діяльності підрозділів безпеки комерційного банку.

Для досягнення мети було поставлено й вирішено ряд послідовних задач:

- провести аналіз існуючих підходів до запобігання можливим загрозам і небезпекам у процесі діяльності комерційного банку;
- проаналізувати організацію і систему управління підрозділів банківської безпеки у провідних вітчизняних банках;
- дослідити передові науково-методичні підходи та методи оцінки фінансово-економічної ефективності організації і діяльності підрозділів банківської безпеки та обґрунтувати необхідність їх подальшого розвитку;
- удосконалити науково-методичне забезпечення проведення процедури оцінки ефективності організації і діяльності підрозділів банківської безпеки;
- розробити та обґрунтувати економіко-математичні моделі виконання підрозділами банківської безпеки вимог до забезпечення банківської безпеки;
- удосконалити систему показників та критеріїв оцінки фінансово-економічної ефективності підрозділів банківської безпеки.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення фінансово-економічної ефективності діяльності служби безпеки у комерційному банку.

Предметом дослідження є форми і методи оцінки фінансово-економічної ефективності діяльності служби безпеки у комерційному банку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи становить сукупність принципів, загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового дослідження, використання яких зумовлене науковими завданнями.

У процесі дослідження використовувались сучасні методи дослідження: системний аналіз (при визначенні загальних принципів і методів оцінки фінансово-економічної ефективності); порівняльний аналіз та метод порівняльних характеристик (при аналізі досвіду роботи служб безпеки у різних банках та методів прогнозу ефективності діяльності таких служб); економіко-статистичні та економіко-математичні методи (при прогнозуванні можливих фінансових втрат банку внаслідок виникнення різноманітних небезпек, при прогнозуванні потоків вимог на виконання завдань підрозділами банківської безпеки, при моделюванні динаміки виконання завдань підрозділами банківської безпеки, при оцінці оптимальних значень суми страхової застави) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів визначається внеском автора у розв'язання актуальної наукової задачі розробки науково-методичних засад оцінки фінансово-економічної ефективності організації і діяльності служби безпеки банку і полягає в наступному:

вперше:

- запропоновано процедуру вибору найкращого варіанта організації служби банківської безпеки на основі аналізу і врахування значень показників фінансово-економічної ефективності;
- виконано узагальнення і класифікацію задач служби банківської безпеки (з точки зору запобігання банківським ризикам) і узагальнення показників, що характеризують ефективність діяльності підрозділів банківської безпеки комерційного банку, на основі об'єднання їх у групи стимуляторів, дестимуляторів, екстрематорів-стимуляторів, екстрематорів-дестимуляторів;

удосконалено:

- науково-методичні підходи до організації діяльності служби банківської безпеки та її основних підрозділів (економічної безпеки, по роботі з проблемною заборгованістю, фінансового моніторингу, технічних засобів захисту, захисту технологій платіжних карток, охорони, режимно-секретного);
- науково-методичні рекомендації щодо оцінки ефективності діяльності окремих підрозділів банківської безпеки і розрахунків показника фінансово-економічної ефективності роботи служби банківської безпеки – середньої величини збереженого прибутку банку;

набули подальшого розвитку:

- економічний зміст поняття “банківська безпека”, під якою розуміється забезпечення найбільш ефективного використання усіх ресурсів комерційного банку для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування усіх його підрозділів (1) або системна діяльність по запобіганню або зниженню впливу наслідків протиправних дій, які стосуються інтересів банку (2);
- теорія застосування економіко-математичного моделювання при вирішенні прикладних задач діяльності фінансово-кредитних установ, а саме підрозділів банківської безпеки, у частині побудови моделі динаміки виконання завдань підрозділами банківської безпеки;
- теоретичні положення щодо врахування в економіко-математичних моделях значимих, з точки зору оцінки фінансово-економічної ефективності, параметрів або факторів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається обґрунтованими пропозиціями автора щодо вдосконалення методів оцінки фінансово-економічної ефективності організації і діяльності служби безпеки банку. Основні положення дисертаційної роботи мають науково-практичну спрямованість. Одержані результати і сформульовані висновки є внеском у розвиток теоретичних положень щодо ефективного управління банком та його підрозділами.

Основні результати дослідження використано в практичній діяльності АКІБ “УкрСиббанк” (довідка від 12.09.2006 № 18-1/6283), АКБ “Укрсоцбанк” (довідка від 12.05.2006 № 20-25/67-2529), ЗАТ “ТАС-Інвестбанк” (довідка від 11.05.2006 № 43-1/403-1).

Результати дисертаційного дослідження використовуються в Українській академії банківської справи Національного банку України при викладанні студентам курсів “Безпека у банках”, “Безпека банківських інформаційних систем”.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що виносяться на захист, одержані автором особисто і знайшли відображення в наукових працях, опублікованих у фахових виданнях. Дисертаційне дослідження є одноосібно виконаною науковою працею, в якій виявлено особливості формування фінансово-економічної ефективності організації і діяльності підрозділів банківської безпеки, науково обгрунтовано і розроблено теоретичні і методичні засади удосконалення методів оцінки фінансово-економічної ефективності таких підрозділів.

З 7 публікацій автора, де відображаються основні результати проведеного дослідження, 6 є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи оприлюднені автором на наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях. Серед них: науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2005 р., 2006 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція” (м. Суми, 2006 р.); IX Міжнародна наукова конференція “Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: міжнародний рух капіталу” (м. Ялта, 2004 р.); Науково-методична конференція “Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами” (м. Севастополь, 2004 р.); Науково-практична конференція “Теорія і практика економіки і підприємництва” (м. Алушта, 2004 р.); Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція “Сучасні проблеми науки і освіти” (м. Харків, 2004 р.).

Крім того, результати дослідження доповідалися автором на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Української академії банківської справи Національного банку України та семінарах АКБ “Укрсоцбанк”.

Наукові публікації. Основні положення та найважливіші результати дисертаційної роботи опубліковано автором самостійно та у співавторстві в 7 наукових та науково-методичних працях загальним обсягом 4,6 друк. арк. Обсяг опублікованого матеріалу, який належить особисто автору, становить 4,3 друк. арк.

Структура і зміст дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 165 сторінках. У тексті дисертації розміщено 17 рисунків та 28 таблиць на 32 сторінках. Список використаних джерел містить 177 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі дисертації “Економічна безпека банку і науково-методичні основи оцінки результатів діяльності служби безпеки” здійснено детальне дослідження цілей і завдань служб банківської безпеки. При цьому встановлено, що основною метою діяльності служби банківської безпеки є захист інтересів банку від помилок, зловживань та негативного впливу факторів зовнішнього середовища.

Автор наголошує на тій обставині, що в умовах нестабільної економіки дати об’єктивну оцінку якості управління кредитною установою досить складно. За таких умов банк з неефективним управлінням деякий час може функціонувати досить успішно і приносити надприбутки, але проблеми при цьому будуть накопичуватися і загострюватися.

Критеріями оцінки ефективності діяльності служби банківської безпеки є не тільки результуючі показники діяльності банку у цілому, які для підрозділів банківської безпеки будуть непрямими показниками, а й система зважених прямих показників, що характеризують саме методи управління банком і демонструють фінансову віддачу від їх використання.

У роботі досліджується сутність ризику в аспекті банківської безпеки. З огляду на зміст банківської діяльності це дослідження проводилося за двома напрямками: 1) пояснення суті ризику з точки зору фінансового результату діяльності; 2) пояснення суті ризику з точки зору теорії ймовірностей.

У першому випадку банківський ризик – це загроза втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або здійснення додаткових необхідних витрат; небажане відхилення від поставлених цілей; загроза можливих втрат банку при настанні конкретних подій. У другому випадку – це відхилення від типового, сталого, середнього рівня або альтернативного значення ознаки, яка оцінюється; можливість відхилення яких-небудь величин від очікуваних функцій; результуюча функція ймовірності збитку; вартісне вираження ймовірності подій, наслідком яких є збитки.

У загальному вигляді банківський ризик – це ситуативна характеристика діяльності банку, яка відображає невизначеність її майбутнього стану і можливі небажані наслідки у випадку невдачі. Він міститься у ймовірності отримання таких небажаних результатів, як втрата прибутку і виникнення збитків внаслідок невиконання по наданим кредитам, скорочення ресурсної бази, здійснення виплат по забалансовим операціям.

На думку автора, економічну безпеку комерційного банку у широкому розумінні слід трактувати як забезпечення найбільш ефективного використання усіх його ресурсів для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування усіх його підрозділів. При цьому до джерел можливих загроз належать небажані зміни фінансової кон’юнктури на ринках, технологічні інновації, форс-мажорні обставини.

У вузькому розумінні економічну безпеку комерційного банку слід розглядати як системну діяльність по запобіганню або зниженню впливу наслідків протиправних дій, які стосуються інтересів банку. Цілі протиправних дій слід об'єднати у дві основні групи: заволодіння майном або правом на майно банку з метою переведення його у свою власність; обмеження діяльності банку в інтересах конкурента або усунення банку з ринку фінансових послуг. Запобігання або зменшення наслідків реалізації вказаних ризиків, як правило, реалізується шляхом одночасного і/або послідовного виконання протидій.

Дії по запобіганню шкоді банку, як правило, направлені на: зрив переговорів, угод і домовленостей; руйнування клієнтських зв'язків; розповсюдження дезінформаційних матеріалів; залучення банку у явно збиткові проекти; знищення майна банку; руйнування елементів інфраструктури банку, у тому числі шляхом вербування персоналу, погроз та ін.; ушкодження устаткування, комп'ютерних мереж і програм тощо.

На думку автора, задача методичного забезпечення банківської безпеки є актуальною з двох причин. По-перше, вона дозволяє зберегти фінансову стабільність конкретного банку, скоротити кількість фінансових махінацій у країні, зменшити вплив на економіку тіньового сектора, забезпечити можливість для ефективного і безпечного функціонування економіки країни у цілому.

По-друге, вона дозволяє зменшити ризики неправомірного зазіхання на ресурси банку, що може призвести до зменшення прибутковості і зниження ефективності діяльності комерційного банку. Для запобігання таким ризикам і створюються служби і підрозділи банківської безпеки, діяльність котрих зорієнтована на таких напрямках:

- своєчасне виявлення реальної або потенційної загрози життєво важливим інтересам банку, його працівникам і акціонерам з боку банків-конкурентів;
- виявлення зовнішніх і внутрішніх причин і умов, які призводять до нанесення матеріального збитку банку, його працівникам, акціонерам і клієнтам, заважають нормальному функціонуванню і розвитку банку;
- розробка і реалізація механізмів оперативного реагування на загрози і негативні тенденції, які виникають по відношенню до банку;
- запобігання зазіханням на законні інтереси банку, його працівників, акціонерів і клієнтів, використання юридичних, технічних, організаційних та інших шляхів для виявлення і ліквідації джерел загроз його безпеці;
- локалізація і максимально повне відшкодування збитків банку, отриманих в результаті неправомірних дій з боку фізичних і юридичних осіб;
- зменшення негативних наслідків дій банків-конкурентів і/або кримінальних структур, які направлені на підрив безпеки банку і створення небажаних умов для його діяльності;
- створення умов для реалізації банком своїх основних цілей і завдань.

Як правило, у комерційних банках управління (департамент) безпеки є самостійним підрозділом і має у своїй структурі наступні відділи: відділ економічної безпеки (ВЕБ), відділ по роботі з проблемною заборгованістю (ВРПЗ), відділ фінансового моніторингу (ВФМ), відділ технічних засобів захисту (ВТЗЗ), відділ захисту технологій платіжних карток (ВЗТПК), відділ охорони (ВО), режимно-секретний відділ (РСВ). Статистика їх діяльності наведена в табл. 1.

Таблиця 1

**Статистика реалізації задач по запобіганню ризикам
відділами служби безпеки комерційного банку**

Задача для виконання при обслуговуванні конкретного потоку заявок	Відділ	Число заявок за 1 рік	Частка заявок із порушеннями у їх загальному обсязі	Час на виконання однієї заявки, годин
Перевірка заявок на видачу кредиту	ВЕБ	3476	0,26	0,5-5
Взаємодія з правоохоронними органами з питань зловживань у сфері кредитування	ВЕБ	10427	0,7	1-2,5
Перевірка заставного майна по кредитах (захист від шахрайства)	ВРПЗ	2164	0,4	4-6
Контроль цільового використання кредитів позичальниками	ВЕБ, ВРПЗ	363	0,65	2-3
Робота з “проблемними” кредитами	ВРПЗ	348	0,14	18-24
Контроль легітимності надходжень коштів по рахункам клієнтів	ВФМ	59	0,23	4-5
Перевірка репутації персоналу при прийомі на роботу	ВЕБ	173	0,15	2-8
Заходи щодо захисту технологій платіжних карток	ВЗТПК		0,08	2-4
Моніторинг випадків шахрайських дій із застосуванням	ВЗТПК	пост.	0,12	2

платіжних карток				
Вивчення і перевірка заявок на видачу платіжних карток (кількість випадків шахрайства)	ВЗГПК	56	0,38	2-4
Робота з “проблемною” овердрафтною заборгованістю	ВЗГПК	17	0,12	30-32
Адміністрування роботи криптомодуля у процесинговому центрі банку	ВЗГПК	пост.	0,22	3-5
Заходи щодо захисту кадрового складу (персоналу) банку	ВЕБ, ВО	14	0,1	2-2,5
Заходи щодо програмного (комп'ютерного) захисту інформації	ВТЗЗ	11	0,001	7-8
Заходи щодо технічного захисту інформації	ВТЗЗ	8	0,0009	6-7
Моніторинг негативних інцидентів у сфері інформаційної безпеки (фіксування спроб несанкціонованих дій у системі)	ВТЗЗ	пост.	0,15	до 2
Контроль за дотриманням режиму в приміщеннях з обмеженим доступом і веденням архіву ключової інформації	ВТЗЗ	пост.	0,11	1-1,5
Заходи щодо забезпечення пропускну режиму	ВО	57	0,8	5-6
Заходи щодо захисту від недобросовісної конкуренції	ВФМ, ВЕБ	3	0,23	12-15
Заходи щодо захисту репутації банку	ВЕБ	2	0,18	8-10
Заходи щодо запобігання необґрунтованому допуску осіб до інформації, яка має державну таємницю	РСВ	1	0,1	2-3
Заходи щодо ліквідації каналів витоку інформації з державною таємницею у процесі роботи	РСВ	1	0,04	3-4

банку				
Заходи щодо контролю за станом режиму секретності в структурах банку	PCB	пост.	0,45	2-2,5

У другому розділі “**Науково-методичні основи моделювання діяльності підрозділів банківської безпеки комерційного банку**” автором запропоновано застосувати економіко-математичний апарат для процедури моделювання можливих ситуацій негативного впливу на безпеку банку і нанесення йому фінансових збитків. При виконанні процедур моделювання подібних ситуацій слід звернутися також до прогнозування – як системи якісних і кількісних досліджень стосовно з’ясування економічних тенденцій у банку. Економічне прогнозування здійснюється на принципах системності, узгодженості, варіантності, верифікації, ефективності, безперервності.

Автором доводиться, що зараз поки не існує об’єктивних методів здійснення однозначної кількісної оцінки ефективності банківської безпеки. Відповідно до першого із зазначених раніше підходів відмічається, що найчастіше як спеціальні узагальнені показники оцінки ефективності рішень з банківської безпеки використовують середньомісячну рентабельність; еволюційну надійність (оцінку можливості виконання банком зобов’язань перед власниками, клієнтами); оцінку стійкості до падіння доходності або до припинення дій фінансових інструментів, що використовуються банком; темпи росту капіталу; частку ринку, що належить банку; індекс самодостатності банку тощо.

Зрозуміло, що ефективність підрозділів банківської безпеки не викликатиме сумніву у разі позитивного впливу їх роботи на загальний прибуток банку. Виконання досліджених у першому розділі функцій підрозділів банківської безпеки дає можливість передбачити і ліквідувати можливі втрати банку, а також підвищити ймовірність повернення усіх наданих кредитів. Для оцінки таких результатів можливим є використання наступних показників для окремих філій і центрального офісу банку в цілому: ΔP_e – середній приріст значення ймовірності повернення кредиту у результаті роботи служби банківської безпеки; ΔIP_e – обсяг коштів, збережених для банку службою банківської безпеки; Δi ($i = 1, \dots, 3$) – обсяг коштів, збережених службою банківської безпеки у результаті виконання наступних функцій: забезпечення банківської безпеки (1), ліквідація проблемної заборгованості (2), захист технологій платіжних карток (3).

Для оцінки ефективності заходів щодо припинення зазіхань на власність банку (шахрайство у сфері кредитування, крадіжки з використанням пластикових карток), зазіхань на інформаційні ресурси банку (порушення технології обробки інформації, незаконне копіювання інформації, несанкціонований доступ до інформації), зменшення процедурних (пов’язаних з порядком роботи

банку) ризиків (комерційний підкуп, протиправні дії, зловживання повноваженнями, проникнення у банк небажаних осіб) та ризиків недобросовісної конкуренції (негативні і такі, що не відповідають дійсності, публікації, неправдиві чутки, порівняльна реклама, переманювання працівників) використовуються наступні показники: S_i ($i = 1, \dots, 4$) – обсяг коштів, збережених у результаті обробки подій вищезазначених груп ризиків; n_i ($i = 1, \dots, 4$) – кількість виявлених і ліквідованих подій за вказаними групами ризиків; M_{li} ($i = 1, \dots, 4$) – середні можливі втрати прибутку на один випадок подій.

Таким чином, показником фінансово-економічної ефективності роботи служби банківської безпеки може бути оцінка середньої величини збереженого прибутку банку по кожній філії (m) і центральному офісу:

$$E_{\bar{ob}.m} = \Delta I P_{B.m} + \sum_{i=1}^3 \Delta_{m.i} + \sum_{i=1}^4 S_{m.i}, \quad (1)$$

або

$$E_{\bar{ob}.m} = \Delta I P_{B.m} + \sum_{i=1}^3 \Delta_{m.i} + \sum_{i=1}^4 M_{li.m} \cdot n_{i.m}, \quad (2)$$

а також в цілому:

$$E_{\bar{ob}} = \sum_m E_{\bar{ob}.m}. \quad (3)$$

Вклад служби банківської безпеки в кінцевий результат роботи банку може бути оцінений за допомогою розрахунку відносного показника ефективності виконання завдань:

$$E_{\bar{ob}.отн} = \frac{E_{\bar{ob}}}{Pr}. \quad (4)$$

Отримані показники можуть бути оцінені як апостеріорні за результатами минулого періоду, що становить інтерес для реалізації функції контролю. Але більш цінним буде варіант проведення апріорних оцінок, які є необхідними для прийняття своєчасних рішень щодо організації діяльності з банківської безпеки. У такому випадку оцінки повинні виконуватися з урахуванням ймовірності за такими показниками: $P_{обс.i}$ – ймовірність своєчасної обробки будь-якої заявки i -го потоку, яка надійшла до служби банківської безпеки; A_i – середня кількість заявок i -го потоку, які

служба може виконати за одиницю часу (абсолютна пропускна спроможність служби по i -му потоку); $M_{зki}$ – середнє число вимог i -го потоку, які знаходяться на обслуговуванні (математичне очікування числа груп спеціалістів підрозділів банківської безпеки, які зайняті обробкою вимог i -го потоку); r_i – середня довжина черги вимог на обслуговування i -го потоку в підрозділах банківської безпеки; $t_{оч.i}$ – середній термін очікування на обслуговування однією вимогою i -го потоку в черзі; $I_{об}$ – середні річні витрати на роботу служби економічної безпеки банку.

Результуюче значення ефекту від реалізації своїх функцій банківською безпекою відображає інтегральний показник оцінки ефективності роботи підрозділів банківської безпеки (d_j). Вимога його максимізації буде критерієм вибору найкращого варіанта організації відповідної служби:

$$D = \max_j (d_j);$$

$$X_{min} \leq X_i \leq X_{max}, \quad i = 1, \dots, K, \quad (5)$$

де X_i – показник ефективності варіанта організації виконання задач підрозділами служби безпеки банку;

K – кількість показників ефективності варіанта організації виконання задач підрозділами служби безпеки банку.

Автором досліджено і з використанням економіко-математичного моделювання проаналізовано послідовність подій по кожному різновиду вищевказаних банківських ризиків. Ця послідовність розглядається у роботі як потік випадкових у часі подій, на протидію котрим слід витратити час працівників і ресурси банку. Сукупність таких ресурсів є “каналом” обслуговування заявки на обробку небажаної події. Процес обробки події розглядається автором в одному з нижчезазначених варіантів:

- якщо підрозділ банківської безпеки у момент появи вимоги має вільні ресурси для його обробки, то вимога одразу обробляється (ризик для банку може бути одразу знівельованим);
- якщо вільних ресурсів немає, подія не може очікувати, а банк не може відмовитися від операцій, отриманих раніш, то подія отримує відмову (клієнт переходить у інший банк);
- якщо у момент появи вимоги вільних ресурсів немає, а подія може почекати, то її обробка відкладається у часі, тобто заявка ставиться у чергу до моменту вивільнення ресурсів;
- якщо у момент появи вимоги вільних ресурсів немає, але ж подія є екстреною і банку дуже вигідна дана операція, то вона може бути виконана банком без контролю з боку підрозділів банківської безпеки.

Виходячи з результатів роботи банку у минулому, можливою є оцінка очікуваної кількості подій. Це дає змогу оцінити інтенсивність таких подій і побудувати моделі динаміки виконання завдань підрозділами банківської безпеки. При цьому найбільший інтерес для цілей даного дослід-

дження становлять моделі динаміки з “відмовою” і “очікуванням”, які і розглядаються у роботі. Виконання розглянутих задач дає змогу для створення оптимальної структури служби банківської безпеки і ефективної організації її діяльності.

У третьому розділі “**Науково-методичні підходи до оцінки ефективності діяльності служби банківської безпеки комерційного банку**” детально аналізується проблема визначення оптимальної страхової суми застави, яка прямо впливає на формування прибутку банку, а її розмір є основою для мінімізації ризику неповернення кредиту. Автором удосконалюються методичні підходи до оцінки оптимальних значень показника страхової суми застави.

Величина ризику, що визначається дисперсією доходу, має мінімум, який залежить від страхової суми A . Критерієм визначення її розміру по кредитній операції буде мінімізація ризику. Якщо припустити, що до банку звертаються клієнти з проханням надати кредит середнім розміром K під заставу (в середньому, оцінену в суму Z) строком на 1 рік при середній ставці C % річних, то шанси на повернення кредиту експерти оцінили з ймовірністю P_B .

$$A_{opt} = K \cdot (1 + C) \cdot P_B + Z \cdot (1 - P_B). \quad (6)$$

Збільшення ймовірності повернення кредиту за рахунок діяльності служби безпеки банку на ΔP_B може збільшити доход банку на величину ΔI :

$$\Delta I = (1 - P_C) \cdot [K \cdot (1 + C) - Z] \cdot \Delta P_B. \quad (7)$$

Крім зазначеного ефекту приросту повернення кредитів у результаті обробки заявок службою банківської безпеки $\Delta I_{P_B} = \Delta I(P_B)$ показниками ефективності її роботи є суми збережених (Δ_i ; $i = 1, \dots, 3$) коштів, а також запобігання можливим втратам (S_i ; $i = 1, \dots, 4$) у результаті ліквідації ризикових подій:

$$E_{\bar{0}\bar{0}} = \Delta I_{P_B} + \sum_{i=1}^3 \Delta_i + \sum_{i=1}^4 S_i \quad \text{або} \quad E_{\bar{0}\bar{0}} = \Delta I_{P_B} + \sum_{i=1}^3 \Delta_i + \sum_{i=1}^4 M_{1i} \cdot n_i. \quad (8)$$

У дисертації розглянуто, удосконалено і обґрунтовано процедуру вибору оптимального варіанта організації служби безпеки банку. Для цього автором вводиться поняття “еталонного” варіанта організації, відносно якого проводиться порівняння варіантів, які можуть бути запропоновані. З цією метою проводиться аналіз показників діяльності підрозділів банківської безпеки за такими ознаками:

1) *стимулятори* – ознаки, які позитивно впливають на рівень розвитку (ефективність) кожної досліджуваної одиниці сукупності (ознаки створюють множину I_C , їх високі значення бажані, “+”);

2) *дестимулятори* – ознаки, які гальмують розвиток (знижують ефективність) одиниць сукупності (створюють множину I_D , бажаними є їхні низькі значення “-”);

3) *екстрематори-стимулятори* – ознаки, позитивний вплив яких на рівень розвитку досліджуваної багатовимірної одиниці не є монотонним і може мати властивості стимулятора у випадку, коли значення ознак знаходяться зліва від оптимальних значень ($x_{j,extr}$), і властивості дестимулятора в протилежному випадку (ці ознаки створюють множину $I_{ЭС}$, їхні значення тим більш бажані, чим вони є ближчими до оптимальних, “=+”);

4) *екстрематори-дестимулятори* – ознаки, негативний вплив яких на рівень розвитку багатовимірної одиниці не є монотонним і може мати властивості стимулятора у випадку, коли значення ознак знаходяться справа від оптимальних значень ($x_{j,extr}$), і властивості дестимулятора в протилежному випадку (ці ознаки створюють множину $I_{ЭД}$, їхні значення тим більш бажані, чим далі ці значення від екстремальних, “=-”) (табл. 2).

Автором запропоновано алгоритм вибору оптимального варіанта організації діяльності служби банківської безпеки, який реалізує запропоновані вище економіко-математичні моделі обслуговування заявок.

Таблиця 2

Основні показники, які відображають ефективність виконання задач службою банківської безпеки

Вплив	Умове позначення показника	Назва показника
+	$S_{ВзПр}$	Сума поверненого боргу по “проблемним” кредитам зусиллями служби банківської безпеки
=+	$N_{ЛС}$	Загальна кількість працівників служби банківської безпеки за штатом
-	$N_{ЧБП}$	Кількість осіб, прийнятих на роботу без перевірки службою банківської безпеки
+	$Q_{З-СББ}$	Кількість позичальників, перевірених службою банківської безпеки
+	$N_{ПрЗИ}$	Кількість перевірок заставного майна службою банківської безпеки
=+	$N_{отк}$	Кількість відмов у наданні кредиту після перевірки службою банківської безпеки

–	S_3	Витрати на забезпечення діяльності служби банківської безпеки
=+	$N_{БНК}$	Кількість справ, ініційованих за випадками банкрутства позичальників
–	$L_{К/БП}$	Кількість кредитів, виданих без перевірки службою банківської безпеки
–	$S_{P/Кнкp}$	Сума збитків банку від реалізації ризиків недобросовісної конкуренції
–	$N_{Пр.Реж}$	Кількість порушень пропускового режиму
+,-	X_i	Інші показники

Відповідно до цього алгоритму розраховуються очікувані значення параметрів потоків вимог у підрозділах служби банківської безпеки за філіями і у центральному офісі; на базі минулих періодів формується кількість варіантів (J) до реалізації, які планується проаналізувати (блок 1 рис. 1).

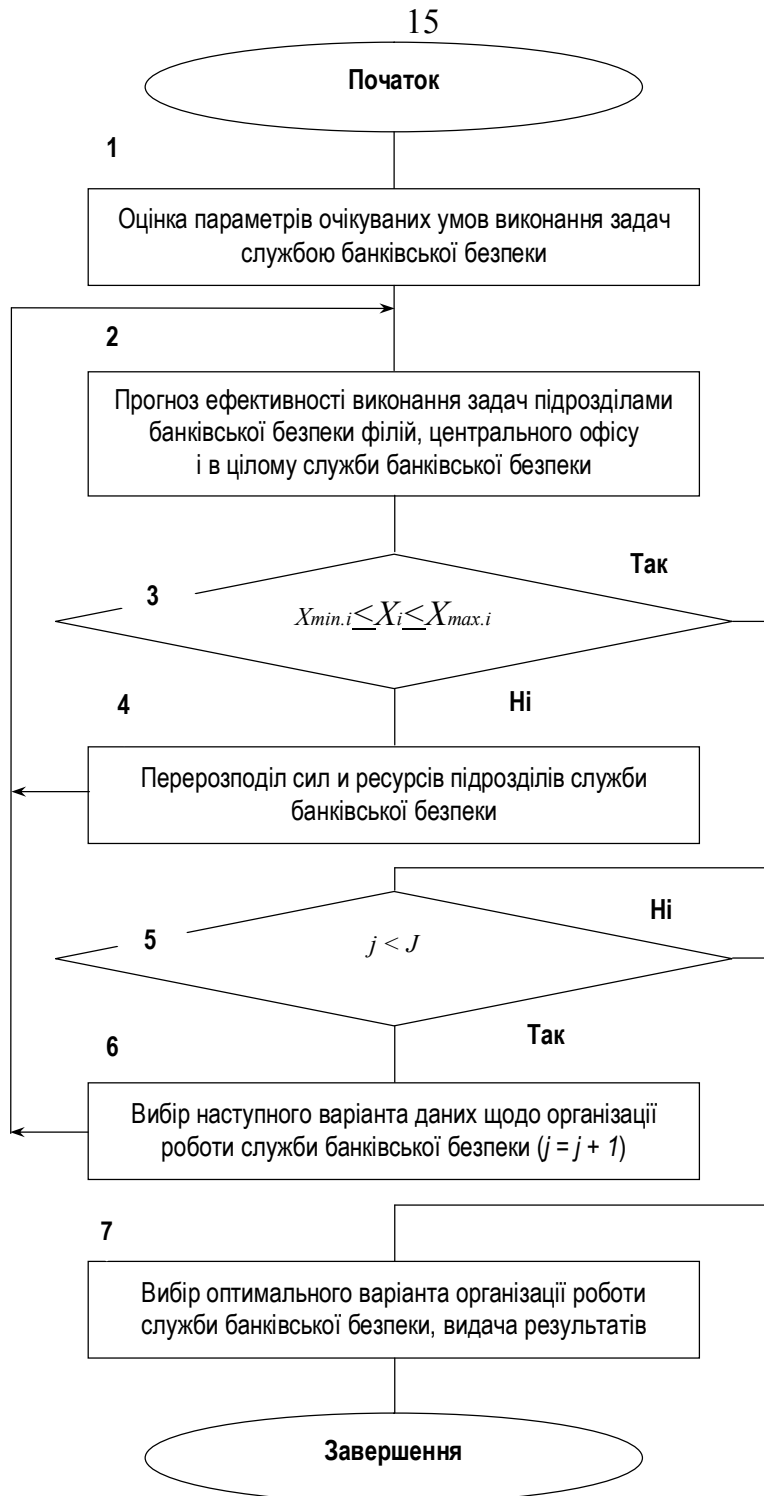
Для усіх філій і центрального офісу розраховуються значення системи розглянутих показників ефективності, які залежать від використаної кількості ($n_{i,q}$) і продуктивності ($\mu_{i,q}$) ресурсів у кожній q -й філії банку, що використовуються для обробки заявок кожного i -го потоку. Саме цими параметрами управляють при організації діяльності служби банківської безпеки. При цьому продуктивність залежить від кваліфікації працівників, їхнього досвіду і технічного забезпечення. Сукупність отриманих значень показників використовується для розрахунку узагальнених показників $E_{66,j}=f(*)$ і d_j j -го варіанта організації робіт підрозділів служби банківської безпеки (блок 2 рис. 1).

У випадку, якщо значення хоча б одного з показників опиняться за встановленими межами (блок 3 рис. 1), j -й варіант організації робіт вважається непридатним для реалізації, то виконується перерозподіл ресурсів (блок 4 рис. 1) і повернення для повторного розрахунку очікуваних результатів виконання завдань.

В протилежному випадку, після перевірки умов завершення аналізу (блок 5 рис. 1) вибираються дані щодо організації наступного варіанта роботи підрозділів банківської безпеки (блок 6 рис. 1) і процес розрахунків і аналізу повторюється (блоки 2-4 рис. 1).

Після пророблення усього переліку варіантів (блок 5 рис. 1) починається вибір кращого з можливих варіантів за критерієм максимуму значення інтегрального показника ефективності (блок 7 рис. 1). Після цього приймається остаточне рішення.

Рис. 1. Алгоритм вибору оптимального варіанта організації діяльності служби банківської безпеки

Автором проведено порівняльний аналіз запропонованих підходів (*B*) до оцінки ефективності діяльності служб банківської безпеки з існуючими (*A*) на даний час, що було зроблено, виходячи з кількості і важливості параметрів і факторів, які в них враховуються.

Способи врахування параметрів і факторів поділяються на конкретне врахування (у табл. 3 позначено літерою *K*), просте узагальнення (літера *П*), функціональне узагальнення (літера *Ф*), неявне врахування (літера *H*).

При конкретному врахуванні в моделях значимого параметра або фактора шляхом прийняття такого його значення, яке відповідає реальному у процесі, що моделюється, методична похибка буде відсутня.

При простому узагальненні відбувається заміна різних, але однорідних за фізичним змістом параметрів, одним і методична похибка у цьому випадку буде більшою, ніж у попередньому.

При функціональному узагальненні різнорідних параметрів і факторів і врахуванні їх як однієї представницької величини методична похибка буде більшою ніж при простому узагальненні.

При неявному врахуванні параметра або фактора він взагалі у модель не включається, а враховується опосередковано через інші параметри (фактори), які входять у модель, і їх включення відбувалося у тому числі і з метою врахування відсутнього параметра (фактора).

За відсутності детальної моделі реального процесу значення ваги параметрів (факторів) оцінюються експертним шляхом. Наприклад, найбільш вагомий фактор має вагу 100 балів, а найменший – 1 бал. Потім отримання значення нормуються і у підсумку $\sum \alpha_i = 1$. Дані, наведені у табл. 3, отримані на основі опитування представників служб банківської безпеки провідних банків країни.

Таблиця 3

Шкала значимих факторів і параметрів, що враховуються у моделях

Параметри або фактори	Вага фактора, параметра		Спосіб врахування в моделях	
	Бали	α_i	<i>A</i>	<i>B</i>
Кількість заявок на виконання контролю	100	0,0489	<i>Ф</i>	<i>K</i>
Обсяг кредиту	98	0,0480	<i>Ф</i>	<i>K</i>
Кількість працівників підрозділу банківської безпеки	92	0,0450	<i>K</i>	<i>K</i>
Наявність інформації щодо зазіхання на кадровий потенціал	89	0,0436	<i>П</i>	<i>П</i>

Рівень підготовки фахівців з банківської безпеки	87	0,0426	<i>П</i>	<i>К</i>
Обсяг працевзятрат на опрацювання заявок в підрозділах банківської безпеки	81	0,0396	<i>П</i>	<i>К</i>
Строки розгляду заявок	80	0,0392	<i>П</i>	<i>К</i>
Інтенсивність надходження заявок у підрозділи банківської безпеки	78	0,0382	<i>П</i>	<i>К</i>
Кількість заставного майна	71	0,0348	<i>Ф</i>	<i>Н</i>
Строк кредитування	70	0,0343	<i>Ф</i>	<i>П</i>
Ліквідність заставного майна	70	0,0343	<i>П</i>	<i>Ф</i>
Кількість заявок за місяць на отримання пластикових карток	68	0,0333	<i>К</i>	<i>К</i>
Наявність нормативної бази по захисту інформації	67	0,0328	<i>К</i>	<i>К</i>
Службове становище об'єкта зазіхання на персонал	65	0,0318	<i>Ф</i>	<i>К</i>
Наявність інформації про тих, хто зазіхає на персонал банку	64	0,0313	<i>П</i>	<i>К</i>
Наявність і обсяг бізнес-плану кредитопозичальника	55	0,0269	<i>Ф</i>	<i>Ф</i>

Продовж. табл. 3

Параметри або фактори	Вага фактора, параметра		Спосіб врахування в моделях	
	Бали	α_i	<i>A</i>	<i>B</i>
Вид пластикової картки	54	0,0264	<i>П</i>	<i>К</i>
Наявність ділових контактів з представниками мас-медіа	54	0,0264	<i>Н</i>	<i>П</i>
Вид зазіхання на персонал	53	0,0259	<i>Ф</i>	<i>П</i>
Можливість доступу до бази даних неблагонадійних клієнтів	52	0,0255	<i>К</i>	<i>К</i>
Відповідність розміру кредиту бізнес-плану	50	0,0245	<i>П</i>	<i>К</i>
Вид запиту правоохоронного органу	45	0,0220	<i>П</i>	<i>Ф</i>
Фінансове становище одержувача платіжної картки	45	0,0220	<i>Ф</i>	<i>П</i>

Наявність інформації про причину зазіхання на персонал	45	0,0220	<i>Н</i>	<i>К</i>
Оснащення приміщень з обмеженим доступом	43	0,0210	<i>Ф</i>	<i>К</i>
Обсяг “проблемної” овердрафтної заборгованості	41	0,0201	<i>П</i>	<i>К</i>
Вид пропускної системи у банку	35	0,0171	<i>Ф</i>	<i>П</i>
Наявність засобів автономного контролю сумнівних платежів	34	0,0166	<i>К</i>	<i>П</i>
Вид платіжної системи	33	0,0162	<i>Ф</i>	<i>П</i>
Наявність засобів автоматизації пропускового режиму	32	0,0157	<i>Ф</i>	<i>К</i>
Кількість осіб, допущених до державної таємниці	32	0,0157	<i>П</i>	<i>К</i>
Можливість доступу до спеціальних баз даних ДПА	25	0,0122	<i>Н</i>	<i>П</i>
Способи збереження інформації	25	0,0122	<i>Ф</i>	<i>П</i>
Можливість доступу до спеціальних баз даних МВС	24	0,0117	<i>Н</i>	<i>П</i>
Кількість пунктів пропуску	23	0,0113	<i>Ф</i>	<i>П</i>
Обсяг інформації, яка є державною таємницею	23	0,0113	<i>П</i>	<i>П</i>
Кількість осіб, які допущені до інформації з обмеженим доступом	15	0,0073	<i>П</i>	<i>К</i>
Наявність власного сайту банку в мережі Інтернет	15	0,0073	<i>К</i>	<i>П</i>
Інші параметри і фактори	10	0,0049	<i>К</i>	<i>К</i>

Відповідно до розрахунків автора запропоновані методичні підходи мають ступінь достовірності 0,824 у порівнянні з 0,501 для існуючих підходів щодо врахування параметрів (факторів) при оцінці ефективності діяльності служб банківської безпеки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування і запропоновано нове вирішення наукової задачі, що виявляється в узагальненні і розвитку науково-методичних підходів до оцінки фінансово-економічної ефективності створення і діяльності підрозділів банківської безпеки комерційних банків.

Основні висновки дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Діяльність підрозділів банківської безпеки направлена на забезпечення найбільш ефективного використання усіх ресурсів комерційного банку для запобігання загрозам і створення умов

для стабільного функціонування усіх його підрозділів (1), а також на запобігання або зниження впливу наслідків протиправних дій по відношенню до інтересів банку (2).

2. Основну увагу підрозділи банківської безпеки приділяють зменшенню ризиків протиправного зазіхання на ресурси банку, і їх діяльність зорієнтована на таких напрямках: виявлення загроз життєво важливим інтересам банку, його працівникам і акціонерам з боку банків-конкурентів; виявлення причин, які призводять до нанесення матеріального збитку банку; розробка і реалізація механізмів оперативного реагування на загрози і негативні тенденції; запобігання зазіханням на законні інтереси банку; локалізація і відшкодування збитків, отриманих в результаті протиправних дій з боку фізичних і юридичних осіб; зменшення негативних наслідків дій банків-конкурентів і/або кримінальних структур.
3. З метою удосконалення процедури економічної оцінки ефективності служби банківської безпеки узагальнюються і класифікуються її задачі (з точки зору запобігання банківським ризикам) і узагальнюються показники, що характеризують ефективність діяльності підрозділів банківської безпеки комерційного банку, на основі об'єднання їх у групи стимуляторів, дестимуляторів, екстрематорів-стимуляторів, екстрематорів-дестимуляторів (відповідно до впливу на ефективність кожної досліджуваної одиниці сукупності).
4. Існуючі методи оцінки ефективності банківської безпеки характеризуються низькою об'єктивністю, безсистемністю, низьким рівнем методичного забезпечення. Для такої оцінки необхідно використовувати такі показники, як: середній приріст значення ймовірності повернення кредитів у результаті роботи служби банківської безпеки; обсяг коштів, збережених для банку службою банківської безпеки; обсяг коштів, збережених службою банківської безпеки у результаті виконання функцій забезпечення банківської безпеки, ліквідації проблемної заборгованості, захисту технологій платіжних карток тощо.
5. Для оцінки негативного впливу різноманітних факторів на безпеку банку і можливих фінансових збитків слід звернутися до економіко-математичного апарату і застосувати його для процедури моделювання прикладних задач діяльності фінансово-кредитних установ, зокрема, у частині побудови моделі динаміки виконання завдань підрозділами банківської безпеки.
6. Оцінки фінансово-економічної ефективності діяльності підрозділів банківської безпеки повинні враховувати: ймовірність своєчасної обробки будь-якої заявки, яка надійшла до служби безпеки; середню кількість заявок; середню кількість вимог, які знаходяться на обслуговуванні; середню довжину черги вимог на обслуговування; середній термін очікування на обслуговування; середні витрати на роботу служби економічної безпеки банку.
7. Для вибору оптимального варіанта організації діяльності служби банківської безпеки, який реалізує запропоновані економіко-математичні моделі обслуговування заявок, пропонується алгоритм, відповідно до якого розраховуються значення системи показників ефективності і здій-

снюється пророблення усього переліку варіантів, вибирається кращий з можливих варіантів за критерієм максимуму значення інтегрального показника ефективності.

8. Виходячи з кількості і важливості параметрів і факторів впливу, здійснення порівняльного аналізу запропонованих підходів до оцінки ефективності діяльності служб банківської безпеки з існуючими на даний час підтвердило більший ступінь достовірності запропонованих методичних підходів. При цьому до уваги брались такі способи врахування параметрів і факторів, як конкретне врахування, просте узагальнення, функціональне узагальнення, неявне врахування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Побережний С.М. Організація діяльності підрозділів банківської безпеки в сучасному комерційному банку. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство “Мрія-1” ЛТД, 2004. – 56 с.
2. Побережний С.М. Основні структурні елементи системи банківської безпеки // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 6. – Суми: ВВП “Мрія-1” ЛТД, 2002. – С. 284-288.
3. Побережний С.Н. Оценка финансово-экономической эффективности работы службы безопасности банка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 16. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 322-325.
4. Городнов В.П., Побережний С.Н. Интегральный показатель уровня эффективности выполнения задач службой банковской безопасности и методика его расчета // Вестник СевГУ. Экономика и финансы. Вып. 66. – Севастополь, 2005. – С. 46-55 (особисто автору належить 0,3 друк. арк.).
5. Побережний С.М. Принципи побудови економіко-математичної моделі діяльності підрозділів банківської безпеки // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2004. – № 1. – С. 141-143.
6. Побережний С.М. Принципи економічного моделювання діяльності підрозділів банківської безпеки. Методичний підхід // Всеукраїнська научно-практична конференція “Теорія і практика економіки і підприємництва”. – Алушта. – 2004. – С. 96-97.
7. Побережний С.М. Аналіз діяльності банківської системи по запобіганню легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом // Сучасні проблеми науки і освіти. Матеріали 5-ї Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. – Алушта. – 2004. – С. 61.

АНОТАЦІЯ

Побережний С.М. Оцінка фінансово-економічної ефективності діяльності підрозділів банківської безпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми, 2006.

Розглянуто теоретичні основи і практичний досвід з організації діяльності підрозділів банківської безпеки комерційних банків. Визначено основні функції таких підрозділів, проаналізовано і узагальнено статистику реалізації задач банківської безпеки по запобіганню ризикам.

Запропоновано економіко-математичні моделі щодо прогнозування результатів діяльності служб банківської безпеки. Удосконалено методичні підходи до оцінки показників фінансово-економічної ефективності роботи підрозділів банківської безпеки. Визначено напрямки і критерії процедури вибору оптимального варіанта організації служби безпеки банку.

Розроблено систему показників для характеристики якості виконання задач підрозділами безпеки. Запропоновано і обґрунтовано систему параметрів і сукупність факторів, які потрібно враховувати у діяльності підрозділів банківської безпеки, розроблено оцінну шкалу для врахування цих параметрів і факторів у практичній діяльності комерційних банків.

Ключові слова: банк, банківська безпека, економічна оцінка, фінансово-економічна ефективність, економіко-математичне моделювання.

АННОТАЦИЯ

Побережний С.Н. Оценка финансово-экономической эффективности деятельности подразделений банковской безопасности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Украинская академия банковского дела Национального банка Украины. – Сумы, 2006.

В диссертационном исследовании рассмотрены и проанализированы теоретические основы и опыт практической деятельности по организации и функционированию подразделений и служб банковской безопасности коммерческих банков. При этом обеспечение банковской безопасности рассматривается как деятельность, направленная на обеспечение наиболее эффективного использования всех ресурсов коммерческого банка с целью предотвращения возможных угроз и создания условий для стабильного функционирования всех его подразделений (1), а также на предотвращение или снижение тяжести последствий противоправных действий по отношению к банку (2).

Основное внимание в своей деятельности служба банковской безопасности уделяет предотвращению рисков по таким направлениям: выявление угрозы жизненно важным интересам банка,

его работникам и акционерам со стороны банков-конкурентов; выявление причин, способствующих нанесению материального ущерба банку; разработка и реализация механизмов оперативного реагирования на угрозы и негативные тенденции; предотвращение попыток ущемления законных интересов банка; локализация и возмещение убытков, полученных в результате неправомерных действий со стороны юридических и физических лиц; уменьшение негативных последствий действий банков-конкурентов и криминальных структур.

В диссертационной работе обобщаются и классифицируются основные задачи службы банковской безопасности, а также обобщаются показатели, которые характеризуют эффективность деятельности ее подразделений, что выполнено на основе объединения их в группы стимуляторов, дестимуляторов, экстрематоров-стимуляторов, экстрематоров-дестимуляторов в соответствии с влиянием на эффективность исследованных совокупностей.

В работе сделан вывод о низкой объективности и методической обеспеченности существующих методов оценки эффективности в работе служб банковской безопасности. Эти методы анализируются и совершенствуются. Предложено в качестве основных показателей для указанных целей использовать такие: средний прирост значения вероятности возвращения кредитов, объем сохраненных средств, объемы ликвидации проблемной задолженности, выполненные работы по защите технологий платежных карточек и т.п.

Значительное внимание уделяется использованию для решения поставленных целей аппарата экономико-математического моделирования и прогнозирования, в первую очередь для задач моделирования процессов обслуживания разнообразных заявок, поступающих для исполнения в подразделения безопасности.

Обосновывается необходимость и даются рекомендации по учету в оценках финансово-экономической эффективности вероятности своевременной обработки заявок, поступивших в службу безопасности, среднего числа заявок, среднего числа требований на обслуживание, среднего времени ожидания обслуживания, средних затрат на работу служб банковской безопасности.

Существенное внимание уделяется процедуре выбора наилучшего варианта организации самой службы банковской безопасности, предложен алгоритм процедуры выбора варианта такой организации. В этом алгоритме рассчитываются показатели финансово-экономической эффективности и на основе проработки значительного числа вариантов выбирается лучший.

По результатам предложенных методических подходов автором проведен сравнительный анализ уже существующих рекомендаций по оценке эффективности работы служб и подразделений банковской безопасности. Сравнение показало гораздо большую степень достоверности предложенных рекомендаций. При этом во внимание принимались такие способы учета параметров и факторов, как прямой (конкретный) учет, простое обобщение, функциональное обобщение, косвенный учет.

Ключевые слова: банк, банковская безопасность, экономическая оценка, финансово-экономическая эффективность, экономико-математическое моделирование.

SUMMARY

Poberezhniy S.M. Evaluation of financial and economic efficiency in the activity of security departments of banks. – Manuscript.

The dissertation for the acquisition of scientific degree of Candidate of Economics in speciality 08.04.01 – Finances, money turnover and credit. – Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine, Sumy, 2006.

The dissertation studies theoretical foundations and practical experience in the activity of security departments of commercial banks. It determines the main functions of such departments, analyzes the tasks of banking security in the field of risk prevention.

The dissertation offers economic mathematical models for the forecasting of results of security departments' activity. It develops methodical approaches for the evaluation of indicators of financial and economic efficiency in the activity of security departments of banks. Methods for choosing the best form of banking security are presented.

The dissertation offers a system of indicators for the evaluation of quality of tasks performed by security departments. It offers a sound system of indicators which are important to consider in the activity of security departments of banks. It also develops the scale for the evaluation of these indicators and factors in the practical activities of commercial banks.

Key words: bank, banking security, economic evaluation, financial and economic efficiency, economic mathematical modeling.

Відповідальний за випуск
кандидат економічних наук, доцент
О.Г. Коренєва

Підписано до друку 11.10.2006.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Інформаційно-видавничий відділ
Української академії банківської справи
Національного банку України
40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.